

Шевченко М. М.

кандидат фізико-математичних наук, заслужений працівник освіти України, старший науковий співробітник ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. М. Доброва НАН України», Київ, Україна, nickshevchenko@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3386-9856>

Сімахова А. О.

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки Національного авіаційного університету, Київ, Україна, naffann@i.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7553-4531>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Розглянуто структуру загальної середньої освіти в Україні. Виокремлено та охарактеризовано часові періоди й особливості розвитку цієї сфери. Мета статті – дослідження проблем реформування системи закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в рамках концепції Нової української школи з 12-річною шкільною освітою. Особливу увагу зосереджено на питаннях запровадження профільної середньої освіти. У дослідженні використано загальнонаукові методи аналізу даних, зокрема, синтез, аналіз, систематизацію даних та ін. Проаналізовано динаміку розвитку ЗЗСО, чисельності учнів та педагогічних працівників у них, у т. ч. за регіонами України. Авторами розраховано чисельність учнів і педагогічних працівників на один заклад загальної середньої освіти, кількість закладів на один район та середню площу, яка обслуговується одним закладом, що дало змогу зробити висновки про наявність певних регіональних диспропорцій у розвитку загальної середньої освіти. Розглянуто основні проблеми, які виникають при реформуванні загальної середньої освіти в Україні. Зазначено, що реалізація положень із формування мережі ліцеїв тільки в містах із населенням понад 50 тис. осіб спричинить загострення проблем доступності освіти та підвезення учнів і вчителів, виникнення диспропорцій у розвитку регіонів, зумовить потребу в розбудові необхідної інфраструктури, а отже, й у додаткових інвестиціях.

Ключові слова: загальна середня освіта, реформа «Нова українська школа», заклади загальної середньої освіти, учні, профільне навчання, регіони України.

JEL classification: H75, I25.

DOI: 10.32987/2617-8532-2022-1-67-79.

Система освіти в сучасному світі відіграє визначальну роль у формуванні людського потенціалу як основи економічного зростання та процвітання країни. Реформування загальної середньої освіти в Україні,

у центрі котрого – концепція Нової української школи з 12-річною шкільною освітою, що запроваджується останніми роками відповідно до законів України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту»,

© Шевченко М. М., Сімахова А. О., 2022

призвело до жвавої дискусії в суспільстві щодо його доцільності та обґрунтованості.

Актуальність цієї теми посилюється й тими проблемами, які опосередковано порушуються при скороченні кількості закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), створенні опорних шкіл і ліцеїв, забезпеченні підвезення учнів та вчителів, розбудові відповідної інфраструктури, врахуванні регіональних особливостей тощо.

На сучасному етапі проблеми, пов'язані з проведенням реформи загальної середньої освіти, досліджували багато вітчизняних учених. Так, А. А. Загородня [1], С. Г. Закірова [2], Н. І. Лісова [3], Н. В. Тарасенко [4], Н. В. Титаренко [5], Б. Г. Чижевський [6] та ін. у своїх працях розглядають питання реформ, управління розвитком освіти, формування опорних шкіл і профільного навчання, субвенцій на фінансування сфери освіти. Проте проблеми розвитку профільної середньої освіти ґрунтовно не досліджувалися.

Метою пропонованої статті є дослідження реформування та забезпечення профільного навчання в Україні з урахуванням аналізу динаміки показників розвитку загальної середньої освіти. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: вивчити динаміку й тенденції розвитку системи загальної середньої освіти протягом 1914–2019 рр.; проаналізувати ситуацію, що склалася в окресленій сфері, за регіонами України; виявити проблеми реформування загальної середньої освіти в державі у частині реалізації вимог із забезпечення профільної освіти.

Під час дослідження автори використовували загальнонаукові мето-

ди аналізу даних (аналізу та синтезу, систематизації, індукції й дедукції). Інформаційною базою дослідження стали наукові публікації з цієї проблематики, а також статистичні дані та національне законодавство у сфері освіти. Дослідження проводилося за такими етапами:

- огляд фахової літератури;
- систематизація офіційних статистичних даних;
- аналіз цих даних і розрахунок окремих показників (кількості шкіл на один район, чисельності учнів на 10 тис. населення та на один район);
- оцінювання результатів дослідження й обговорення проблеми реформування середньої освіти в Україні.

За інформацією Кабінету Міністрів України, реформа в системі освіти здійснюється за такими пріоритетними напрямками [7]:

- доступна та якісна дошкільна освіта;
- реалізація концепції Нової української школи (НУШ);
- сучасна професійна освіта;
- якісна вища освіта й розвиток освіти дорослих;
- розвиток науки та інновацій.

Другий напрям у цьому переліку відповідає розвитку загальної середньої освіти в Україні. У табл. 1 наведено основні статистичні дані, що характеризують розбудову зазначеної сфери за майже сторічний період, із 1914 р. по 2019 р. [8].

Аналіз даних табл. 1 дає підстави для таких висновків: кількість ЗЗСО в Україні впродовж майже 100-річного періоду скоротилася на 42 %, з 26 069 до 15 194 од., при цьому чисельність учнів зросла на 63 %. У результаті середня чисельність учнів на один

Таблиця 1

Показники розвитку загальної середньої освіти в Україні протягом 1914/1915–2019/2020 н. рр.

Навчальний рік	Усього закладів середньої освіти, од.	Чисельність учнів, тис. осіб	Чисельність учнів на один заклад*, осіб	Чисельність учнів на 10 тис. населення*, осіб
1914/1915	26 069	2607	100	н. д.
1940/1941	32 132	6830	213	1686
1950/1951	35 961	7134	198	н. д.
1955/1956	34 216	5882	172	н. д.
1960/1961	37 660	6722	178	1604
1965/1966	34 613	8671	251	н. д.
1970/1971	29 791	8414	282	1786
1975/1976	25 680	8063	314	н. д.
1980/1981	23 042	7516	326	1509
1985/1986	21 927	7249	331	н. д.
1990/1991	21 825	7132	327	1374
1995/1996	22 255	7143	321	1392
2000/2001	22 210	6764	305	1383
2005/2006	21 589	5399	250	1151
2010/2011	20 300	4299	212	939
2015/2016	17 337	3783	218	884
2016/2017	16 858	3846	228	903
2017/2018	16 180	3922	242	925
2018/2019	15 521	4042	260	958
2019/2020	15 194	4138	272	988

* Розраховано авторами.

Складено авторами за: Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера ; Державна служба статистики України. Київ, 2020. С. 114. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf.

заклад збільшилась у 2,7 раза, зі 100 до 272 осіб. У 1940 р. чисельність учнів у розрахунку на 10 тис. наявного населення була практично в 1,7 раза вищою, ніж у 2019 р. (зменшилась з 1686 до 988 осіб).

Враховуючи хвилеподібний характер цих процесів, можна виокремити три періоди:

1914–1950 рр. – міжвоєнний і повоєнний період. Кількість ЗЗСО та чисельність учнів зростають. У царській Російській імперії середня освіта здобувалась у класичних гімназіях, де було сім класів. Протягом бурхливих

1917–1919 рр. запроваджено загальне й безоплатне навчання, а для здобуття повної середньої освіти – 12-річний термін навчання [9]. У 1935 р. постановою «Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній і середній школі» навчання в середній школі зменшено до 10 класів [10].

1950–1990 рр. – період радянської України та обов'язкової середньої освіти. Кількість ЗЗСО збільшується й у 1960 р. досягає найвищого показника – 37 660 од. У 1965 р. у школах України навчається 8671 тис. учнів.

Упродовж наступних років ці показники скорочуються, проте чисельність учнів на один ЗЗСО зростає та в 1985 р. набуває максимального значення – 331 особа на один заклад.

1991–2019 рр. – період незалежної України. Кількість ЗЗСО скорочується, у 2019 р. вона найнижча – 15 194 од., що на 30 (60) % менше, ніж у 1990 (1960) р. До 2015 р. скорочується й середня чисельність учнів на один заклад загальної середньої освіти, однак із 2016 р. вона починає зростати, як і чисельність учнів у розрахунку на 10 тис. наявного населення. У 2019 р. останній показник порівняно з 2016 р. збільшився на 11 %, але проти 1990 р. зменшився на 28 % і на 44 % порівняно з 1970 р., коли він становив 1786 учнів на 10 тис. наявного населення України. Починаючи з 2010 р. зазначений показник не перевищує 1 тис. учнів на 10 тис. населення.

Якщо проаналізувати статистику щодо кількості денних ЗЗСО за формами власності [8; 11], то за чотири роки скоротилося число комунальних шкіл (на 8,7 %) та ЗЗСО міністерств і відомств (на 44 %) (табл. 2). При цьому кількість приватних шкіл зросла на 77 %, що пояснюється трансформаціями системи фінансування освіти [9], запровадженням ринкових відносин у цій сфері та створенням іміджу приватної освіти як більш якісної й дитиноорієнтованої.

Інформація, наведена в табл. 2, свідчить про збільшення за чотири роки чисельності учнів у денних ЗЗСО на 7,6 % за її зростання на 7,1 % у комунальних школах та випереджального збільшення у приватних ЗЗСО на 78 %. За цей період кількість учнів у середньому на один ЗЗСО зросла на 16 %, а загальна чисельність педагогічних працівників – на 3,1 %. При цьому чисельність педагогічних пра-

Таблиця 2

**Показники закладів загальної середньої освіти в Україні
у 2017/2018–2020/2021 н. рр.**

Показник	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
Кількість денних ЗЗСО, од.	16 060	15 421	15 106	14 815
Державні	10	10	10	10
Комунальні	15 801	15 136	14 771	14 423
Приватні	199	228	282	354
ЗЗСО інших міністерств і відомств (комунальної й державної форм власності)	50	47	43	28
Чисельність учнів у денних ЗЗСО, осіб	3 893 667	4 016 488	4 115 791	4 191 538
Державні	5484	5534	5619	6009
Комунальні	3 855 683	3 973 434	4 064 905	4 131 620
Приватні	27 480	32 832	40 435	49 033
ЗЗСО інших міністерств та відомств (комунальної й державної форм власності), од.	5020	4688	4832	4876
Чисельність педагогічних працівників у денних ЗЗСО, осіб	435 964	440 006	443 838	449 672
Державні	509	539	576	592
Комунальні	429 499	433 166	436 062	441 099
Приватні	4469	4952	5937	6983

Закінчення табл. 2

Показник	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
ЗЗСО інших міністерств і відомств (комунальної й державної форм власності), од.	1487	1349	1263	998
Чисельність учнів на один денний ЗЗСО, осіб*	242	260	272	283
Кількість педагогічних працівників на один ЗЗСО, осіб*	27	29	29	30
Чисельність учнів на одного педагогічного працівника, осіб*	9	9	9	9

* Розраховано авторами.

Складено авторами за: Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера; Державна служба статистики України. Київ, 2020. 465 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf; Заклади загальної середньої освіти в Україні / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.07.2021).

цівників на один ЗЗСО збільшилася з 27 до 30 осіб, що пов'язано із загальним зменшенням кількості шкіл, при цьому чисельність учнів на одного педагогічного працівника залишається незмінною – 9 осіб.

Описані тенденції відбиваються й на регіональній статистиці та динаміці основних показників роз-

витку ЗЗСО (рис. 1). Згідно зі статистичними даними, кількість ЗЗСО за 2010–2021 рр. в Україні зменшилася на 30 % [13]. Це пов'язано як зі скороченням населення й народжуваності в Україні, так і з нерівними трансформаційними процесами в регіонах та системі фінансування освіти.

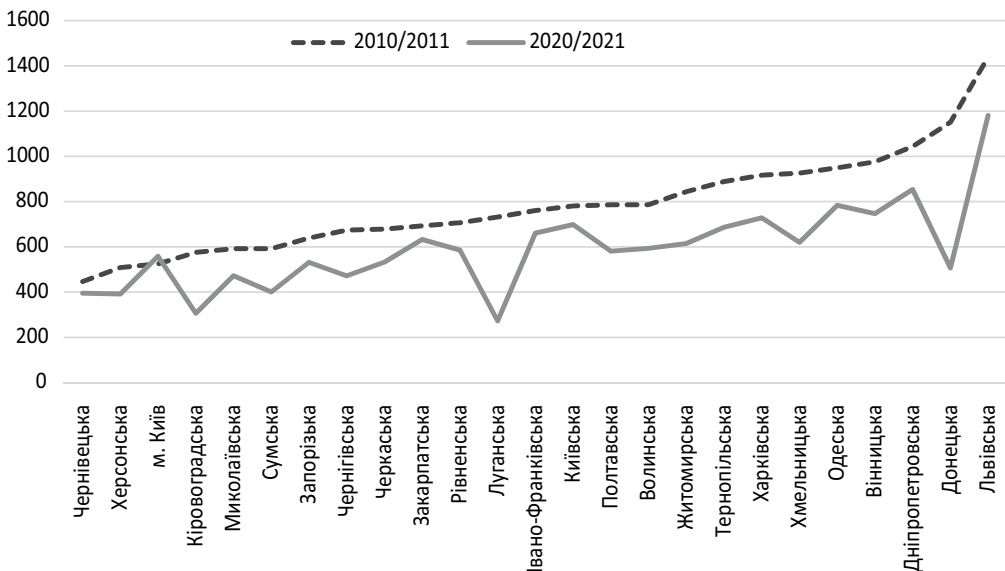

Рис. 1. Кількість ЗЗСО за регіонами України на початок 2010/2011 і 2020/2021 н. рр., од.

Джерело: Регіони України 2018 : стат. зб. Ч. І. / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2018. С. 118.

Як бачимо, кількість ЗЗСО за 2010–2021 рр. збільшилася лише у м. Києві (на 41 од.), в інших регіонах відбулося її зменшення (див. рис. 1). Найістотніше число шкіл скоротилося в Чернівецькій, Хмельницькій, Кіровоградській, Сумській, Луганській і Донецькій областях. При цьому за регіональним поділом найбільше ЗЗСО у Львівській, Дніпропетровській, Вінницькій, Одеській, Хмельницькій та Харківській областях, найменше – в Чернівецькій, Херсонській, Кіровоградській, Сумській, Луганській і Донецькій областях.

Загальна чисельність учнів у вітчизняних ЗЗСО в розрахунку на 10 тис. населення впродовж 2010–2018 рр. зросла на 6 % (рис. 2), при цьому в більшості регіонів України спостерігалася тенденція збільшення цього показника (у м. Києві, Запорізькій, Дніпропетровській, Київ-

ській, Волинській областях), окрім Хмельницької, Тернопільської, Житомирської, Чернівецької й Івано-Франківської областей. Найвищою чисельність учнів на 10 тис. населення є в Івано-Франківській, Рівненській, Закарпатській і Волинській областях.

Отже, наразі кількість ЗЗСО в цілому по Україні та за її регіонами безсистемно скорочується, а загальна чисельність учнів починаючи з 2016 р. зростає.

Згідно з даними, наведеними в табл. 3, кількість ЗЗСО, що припадає в середньому на один район, в Україні становить 33 од. При цьому в таких областях, як Запорізька, Київська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська, спостерігається негативне відхилення кількості шкіл у розрахунку на один район від середнього показника по країні. А в Кіровоградській

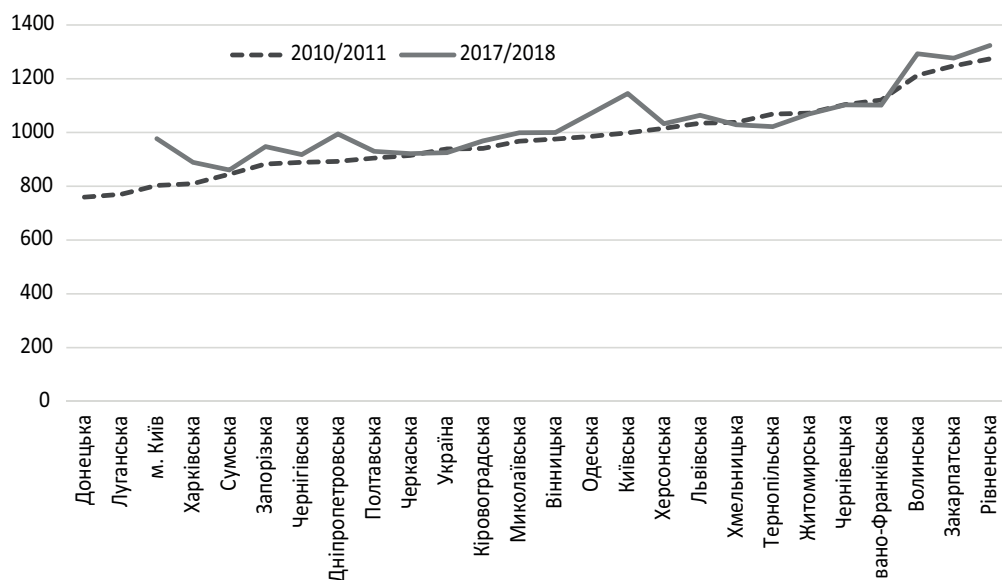

Рис. 2. Чисельність учнів ЗЗСО за регіонами України в розрахунку на 10 тис. населення на початок 2010/2011 і 2017/2018 н. рр., осіб*

* Без Донецької та Луганської областей у 2017/2018 н. р

Джерело: Регіони України 2018 : стат. зб. Ч. I. / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2018. С. 118.

Таблиця 3

**Кількість шкіл та учнів у розрахунку на один район
за регіонами України у 2019 р.**

Регіон	Кількість районів	Кількість шкіл на один район*	Чисельність учнів у розрахунку на 10 тис. населення на один район*
Україна	490	33	56
Вінницька обл.	27	32	37
Волинська обл.	16	41	81
Дніпропетровська обл.	22	43	45
Донецька обл.	18	31	–
Житомирська обл.	23	31	46
Закарпатська обл.	13	51	98
Запорізька обл.	20	28	47
Івано-Франківська обл.	14	51	79
Київська обл.	25	28	46
Кіровоградська обл.	21	17	46
Луганська обл.	18	16	–
Львівська обл.	20	63	53
Миколаївська обл.	19	28	53
Одеська обл.	26	33	41
Полтавська обл.	25	26	37
Рівненська обл.	16	40	83
Сумська обл.	18	27	48
Тернопільська обл.	17	45	60
Харківська обл.	27	29	33
Херсонська обл.	18	25	57
Хмельницька обл.	20	37	51
Черкаська обл.	20	30	46
Чернівецька обл.	11	38	100
Чернігівська обл.	22	24	42

* Розраховано авторами.

Складено авторами за: Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера ; Державна служба статистики України. Київ, 2020. 465 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf.

і Луганській областях зазначений показник майже вдвічі менший за середній по Україні та дорівнює відповідно 17 і 16 од. Ці дані дещо корелюють із чисельністю учнів на один район. Найменшою чисельність учнів у розрахунку на 10 тис. населення та на один район є у Вінницькій, Полтавській і Харківській областях.

Натомість найбільше ЗЗСО в розрахунку на один район у Закарпат-

ській, Івано-Франківській, Львівській областях, що пов'язано з певними освітніми й культурними традиціями західних регіонів України. Крім того, в цих областях, а також у Волинській, Рівненській і Чернівецькій, найвища чисельність учнів у розрахунку на один район.

У табл. 4 наведено статистичні дані щодо площі, чисельності населення, кількості ЗЗСО за областями

Таблиця 4

**Регіональні показники розвитку закладів загальної середньої освіти
в Україні станом на 1 січня 2020 р.**

№ з/п	Регіон	Площа, км ²	За- гальна чисель- ність насе- лення, тис. осіб	Сіль- ське насе- лення, тис. осіб	Кіль- кість ЗЗСО, од.	Чисель- ність учнів, тис. осіб	Середня площа, яку обслу- говує один ЗЗСО, км ²	Середня чисель- ність учнів в одному ЗЗСО, осіб
1	Одеська обл.	33 310	2377,2	780,2	803	272	41,5	338,7
2	Дніпропетровська обл.	31 914	3176,6	507,9	880	337	36,3	383,0
3	Чернігівська обл.	31 865	991,3	342,2	487	97	65,4	199,2
4	Харківська обл.	31 415	2658,5	500,4	740	254	42,5	343,2
5	Житомирська обл.	29 832	1208,2	491,7	638	137	46,8	214,7
6	Полтавська обл.	28 748	1387,0	519,8	606	136	47,4	224,4
7	Херсонська обл.	28 461	1027,9	396,6	416	113	68,4	271,6
8	Київська обл.	28 131	1781,1	675,7	702	223	40,1	317,7
9	Запорізька обл.	27 180	1687,4	381,2	538	171	50,5	317,8
10	Луганська обл.	26 684	2135,9	276,3	276	55	96,7	199,3
11	Донецька обл.	26 517	4131,8	377,5	514	167	51,6	324,9
12	Вінницька обл.	26 513	1545,4	746,0	772	165	34,3	213,7
13	АР Крим	26 200	–	–	–	–	–	–
14	Миколаївська обл.	24 598	1119,9	351,9	484	119	50,8	245,9
15	Кіровоградська обл.	24 588	933,1	341,2	320	96	76,8	300,0
16	Сумська обл.	23 834	1068,2	326,8	422	98	56,5	232,2
17	Львівська обл.	21 833	2512,1	978,0	1194	283	18,3	237,0
18	Черкаська обл.	20 900	1192,1	513,4	556	116	37,6	208,6
19	Хмельницька обл.	20 645	1254,7	533,9	649	137	31,8	211,1
20	Волинська обл.	20 144	1031,4	492,2	614	142	32,8	231,3
21	Рівненська обл.	20 047	1153,0	604,9	590	163	34,0	276,3
22	Івано-Франківська обл.	13 900	1368,1	761,3	689	159	20,2	230,8
23	Тернопільська обл.	13 823	1038,7	565,0	699	111	19,8	158,8
24	Закарпатська обл.	12 777	1253,8	787,9	666	168	19,2	252,3
25	Чернівецька обл.	8097	901,6	511,1	403	105	20,1	260,5
26	м. Севастополь	864	–	–	–	–	–	–
27	м. Київ	839	2967,4	–	535	314	1,6	586,9
28	Україна	603 549	41 902,4	12 763,1	15 194	4138	39,7	272,3

Джерело: Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера ; Державна служба статистики України. Київ, 2020. 465 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf.

України та результати розрахунків середнього показника чисельності учнів в одній школі і площі, яка припадає на одну школу, за кожним регіоном.

На 1 січня 2020 р. в Україні налічувалося 15 194 ЗЗСО, в яких навчалося

4,13 млн учнів. Отже, в середньому в одному ЗЗСО навчалося 272 учні, а середня площа, на котру припадає одна школа, становить 39,7 км². Із табл. 4 видно, що за регіонами ці показники істотно різняться. У м. Києві в середньому на одну школу, що

покриває площу в 1,6 км², припадає 582 учні. В Одеській, Дніпропетровській, Харківській, Донецькій, Київській, Запорізькій, Кіровоградській областях у школах навчається в середньому понад 300 учнів, але площа, яку покриває одна школа, перевищує середній показник по Україні. Таким чином, щільність шкіл у цих регіонах менша від середньої по Україні, а середня чисельність учнів у них – більша. У Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Закарпатській і Чернівецькій областях, навпаки, щільність шкіл майже вдвічі вища, а середня чисельність учнів у них нижча за середню по Україні. Зрозуміло, що ця регіональна особливість та нерівність мали б ураховуватися при реалізації концепції НУШ.

Законом України «Про повну загальну середню освіту», прийнятому Верховною Радою України в січні 2020 р., визначено, що така освіта здобувається за трьома рівнями. Перший рівень – початкова освіта, другий – базова середня освіта, третій – профільна освіта. Здобуття початкової освіти забезпечують початкові школи, базової середньої – гімназії, профільної середньої – ліцеї. Початкові школи можуть функціонувати як окремі юридичні особи або як структурні підрозділи гімназій. Гімназії та ліцеї функціонують як окремі юридичні особи.

Зазначені вимоги закону повинні істотно вплинути на чинну структуру й кількість ЗЗСО в Україні, особливо на формування мережі ліцеїв, чия діяльність має забезпечити надання профільної середньої освіти протягом 10–12 років навчання [15, ст. 32]. Таку мережу планується створити до 2024 р., аби пришвид-

шити початок надання трирічної профільної середньої освіти в рамках реформи «Нова українська школа».

Згідно з реформою, у сільських школах передбачається проводити навчання лише до 9-го класу, отже, в сільській місцевості надаватиметься тільки початкова й базова освіта. У 2020 р. із 14 815 ЗЗСО 5522 заклади, або 37,3 %, розташовані в містах, і 9293 заклади, або 62,7 %, – у сільській місцевості [16]. І всі ці сільські школи повинні бути переорієнтовані на забезпечення початкової та/або базової освіти. При цьому варто враховувати, що середня чисельність учнів в одному міському ЗЗСО становить 538 осіб, а сільському – 130 осіб, а середня кількість учнів в одному класі у містах дорівнює 25 осіб, а в селах – 13 осіб.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» передбачено, що у класі не може бути менш ніж 5 учнів і більш ніж 24 учні, які здобувають початкову освіту, та 30 учнів, котрі здобувають базову чи профільну середню освіту. Таким чином, вимоги закону щодо формування ЗЗСО початкової й базової освіти не створюють загрози погіршення умов здобуття освіти в містах і селах та скорочення їх кількості.

Щодо профільної освіти слід зауважити, що навчання після 9-го класу забезпечуватимуть лише заклади профільної освіти – ліцеї, котрі планується утворювати на рівні областей і міст із населенням понад 50 тис. осіб. При цьому діяльність ліцеїв може здійснюватися тільки за наявності щонайменше чотирьох 10-х класів, а надалі – мінімум чотирьох 11-х та чотирьох 12-х класів [15, ст. 32].

Наслідки такого підходу можна передбачити, обрахувавши статистичні дані за 2019 р. Так, із 15 194 ЗЗСО в Україні повну середню освіту надавали 10 296 закладів освіти, до 10-х класів яких перейшло 63,4 % випускників 9-х класів, або 223 168 учнів [8]. За таких показників на одну школу в середньому припадає один клас десятикласників чисельністю 22 особи. З цього випливає, що виконання вимог Закону України «Про повну загальну середню освіту» стосовно наявності в ліцеї мінімум чотирьох 10-х класів (а це не менш ніж 100 учнів) приведе до скорочення кількості шкіл із повною середньою освітою майже в 4,5 раза та створення на їх основі близько 2 230 ліцеїв. Це спричинить відповідне (у 4,5 раза) зростання середньої площі, котра умовно припадатиме на один ліцей, – із 39,7 км² до 178,6 км². Зрозуміло, що такі зміни істотно загострять проблему підвезення дітей до ліцею і збільшать час на цей процес.

Варто зважати й на другу вимогу Закону України «Про повну загальну середню освіту», а саме щодо утворення ліцеїв тільки в містах із чисельністю населення щонайменше 50 тис. осіб [15, ст. 32]. Тож усі ліцеї (2231 од.) мають бути розташовані в цих містах.

У разі реалізації цього положення та з урахуванням того, що в Україні сьогодні налічується 87 міст із чисельністю населення 50 тис. осіб і більше, середня площа, яка умовно покривається цими містами, а отже, й ліцеями, – 6937,3 км². Вочевидь, концентрація всіх ліцеїв та надання профільної освіти лише у визначених законом містах потребуватимуть серйозних організаційних рішень і

додаткових інвестицій на становлення й розвиток ліцеїв, розбудову належної інфраструктури та розв'язання головної проблеми – забезпечення підвозу дітей. Зрозуміло, що таке рішення помітно вплине на рівень розвитку регіонів України, негативно позначиться на соціально-культурному розвитку невеликих міст і селищ, залишивши 403 із 490 районів на нижчому рівні освіти. У нашій країні 107 міст із чисельністю населення 20–50 тис. осіб, 157 міст із чисельністю 10–20 тис. осіб та 108 міст із чисельністю 1–10 тис. осіб.

Отже, запропоновані обмеження із формування нової української школи в частині розвитку профільної школи негативно вплинуть на соціальний, освітній, інноваційний і культурний розвиток територій, забезпечення рівних умов розвитку особистості, відродження села та малих містечок [14].

Саме тому в липні 2021 р. Верховною Радою України внесено зміни до Закону України «Про повну загальну середню освіту» в частині послаблення зазначених вимог щодо формування ліцеїв. Видалено положення щодо створення ліцеїв тільки в містах із чисельністю населення понад 50 тис. осіб та встановлено, що для функціонування ліцею як самостійної юридичної особи необхідно щонайменше два класи, а не чотири, як було визначено раніше. Відтерміновано також перший рік здобуття профільної середньої освіти – на 1 вересня 2027 р. [17].

Проведене дослідження показало, що питаннями аналізу розвитку профільної освіти в Україні ґрунтовно не займалися. Уже на сьогодні є певні диспропорції за регіонами щодо

кількості закладів загальної середньої освіти та учнів у них. Запропонована реформа із формування мережі ліцеїв значно розширить площу, яку обслуговуватиме один

заклад, що призведе до загострення проблеми підвезення учнів і вчителів до шкіл, збільшення часу на нього, а також актуалізує інші інфраструктурні питання.

Список використаних джерел

1. *Загородня А. А.* Реформування середньої освіти в добу незалежності: система профільного навчання старшої школи. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 3 (103). С. 17–20. DOI: 10.37026/2520-6427-2020-103-3-17-20.
2. *Закірова С.* Профільна шкільна освіта України. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2835:profilna-shkilna-osvita-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382 (дата звернення: 09.10.2021).
3. *Лісова Н. І.* Державно-громадське управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України : монографія. Черкаси : Вид. Пономаренко Р. В., 2018. 360 с.
4. *Тарасенко Н.* Сучасний стан освітньої реформи в Україні як передумова для подальших трансформацій системи освіти. *Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс*. 2021. № 6. С. 9–18. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/nauka/2021/06nauka.pdf> (дата звернення: 09.10.2021).
5. *Титаренко Н. В.* Упровадження реформи «Нова українська школа». *Актуальні питання реформування освіти в Україні* : монографія / за ред. С. Л. Лондара. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2018. С. 78–102. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/monogr_Akt_pit_ref_osv_Ukr-pe4at.pdf.
6. *Чижевський Б. Г.* Що нав'язують українським дітям у «Новій українській школі»? (Проблеми реалізації нової редакції Закону України «Про освіту»). Київ, 2019. 181 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717929/1/Борис_Чижевський.pdf.
7. Реформа освіти і науки / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> (дата звернення: 23.02.2021).
8. Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера ; Державна служба статистики України. Київ, 2020. 465 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf.
9. Вільна українська школа / за ред. С. Ф. Черкасенко. 1917. № 1. С. 32–35.
10. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній і середній школі». *Збірник наказів та розпоряджень НКО УСРР*. 1935. № 34. С. 2–4.
11. *Stukalo N., Simakhova A., Shmarlouskaya H.* Special features of formation of the source base for economic socialization. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. No. 17 (3). P. 271–279. DOI: 10.21511/ppm.17(3).2019.22.
12. Заклади загальної середньої освіти в Україні / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.07.2021).
13. Регіони України 2018 : стат. зб. Ч. І. / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2018. 316 с.
14. *Сімахова А. О.* Теоретичне обґрунтування інноваційно-інвестиційних аспектів забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки. *Економічний простір*. 2012. № 68. С. 114–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escpros_2012_68_14.
15. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 31.03.2021).

16. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя ; Нац. акад. пед. наук України. Київ, 2021. 384 с. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> (дата звернення: 10.09.2021).

17. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти : Закон України від 15.07.2021 № 1658-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1658-20#n2> (дата звернення: 10.09.2021).

Mykola Shevchenko

Ph. D. (Physics and Mathematics), Honored Worker of Education of Ukraine, SI «Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential and Science History Studies of the NAS of Ukraine», Kyiv, Ukraine, nickshevchenko@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3386-9856>

Anastasiia Simakhova

Dr. Sc. (Economics), Associate Professor, National Aviation University, Kyiv, Ukraine, naffann@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7553-4531>

SOME ASPECTS OF THE GENERAL SECONDARY EDUCATION REFORMING IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL CONCEPT

Abstract. *The paper considers the development of general secondary education in Ukraine over the last century. The relevance of this article lies mainly in the analysis of the basic principles of implementation of the NUS (New Ukrainian School) reform and is also aggravated by such problems as the reduction in the number of general secondary education institutions, the establishment of support schools and lyceums, provision of transportation for students and teachers, development of appropriate infrastructure, etc. To achieve the purpose of the study the following tasks were identified: to study the dynamics and trends of general secondary education development, to analyze the situation in this area within the regions of Ukraine, to identify the problems in the reforming of general secondary education in terms of meeting the requirements for specialized education. The Law of Ukraine «On Complete General Secondary Education» was analyzed in detail and the main changes and amendments to this document were described on the example of statistical educational indicators. The article also addressed the problem of the gap in the provision of educational services between urban and rural schools. The results of the survey showed that the analysis of the development of specialized education in Ukraine was not fully studied. There are already some differences between regions in terms of the number of general secondary schools and the number of students in them. The proposed reform to create a network of lyceums would significantly increase the area to be served by one institution, which would exacerbate the problem of transporting students and teachers to schools, increase the time spent there, as well as actualize other infrastructural issues.*

Keywords: *general secondary education, New Ukrainian School reform, general secondary education institutions, students, specialized education, regions of Ukraine.*

References

1. Zahorodnia, A. A. (2020). Reforming secondary education in the days of independence: a system of specialized high school education. *New pedagogical thought*, 3(103), 17–20. DOI: 10.37026/2520-6427-2020-103-3-17-20 [in Ukrainian].
2. Zakirova, S. (n. d.). *Profile school education of Ukraine*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2835:profilna-shkilna-osvita-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382 [in Ukrainian].
3. Lisova, N. I. (2018). *State and public management of the development of general secondary education in small towns of Ukraine*. Cherkasy: Ponomarenko RV Publishing House [in Ukrainian].
4. Tarasenko, N. (2021). The current state of educational reform in Ukraine as a prerequisite for further transformations of the education system. *Ways of development of Ukrainian science: social discourse*, 6, 9–18. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images/nauka/2021/06nauka.pdf> [in Ukrainian].
5. Tytarenko, N. V. (2018). Implementation of the New Ukrainian School reform. In S. L. Londar (Ed.). *Current issues of education reform in Ukraine*. Kyiv: SSI "Institute of Educational Analytics". Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/monogr_Akt_pit_ref_osv_Ukr-pe4at.pdf [in Ukrainian].
6. Chyzhevskiy, B. H. (2019). *What is being imposed on Ukrainian children at the New Ukrainian School?* Kyiv. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/717929/1/Борис_Чижевський.pdf [in Ukrainian].
7. Government portal. (n. d.). *Education and Science Reform*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diynalist/reformi/rozwitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> [in Ukrainian].
8. Verner, I. Ie. (Ed.). (2020). *Statistical Yearbook of Ukraine for 2019*. Kyiv. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf [in Ukrainian].
9. Cherkasenko, S. F. (Ed.). (1917). *Free Ukrainian school*, 1, 32–35 [in Ukrainian].
10. Resolution of the SNC of the USSR and the Central Committee of the CPSU(b). (1935). On the organization of educational work and internal regulations in primary, lower secondary and secondary schools. *Collection of orders and directives NKO USRR*, 34, 2–4 [in Ukrainian].
11. Stukalo, N., Simakhova, A., & Shmarlouskaya, H. (2019). Special features of formation of the source base for economic socialization. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 271–279. DOI: 10.21511/ppm.17(3).2019.22.
12. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). *Institutions of general secondary education in Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
13. Verner, I. Ie. (Ed.). (2018). *Regions of Ukraine 2018*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Simakhova, A. O. (2012). Theoretical substantiation of innovation and investment aspects of ensuring positive socio-economic dynamics. *Economic space*, 68, 114–119. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2012_68_14 [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On general secondary education* (Act No. 463-IX, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> [in Ukrainian].
16. Kremen, V. H. (2021). *National report on the state and prospects of education in Ukraine*. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> [in Ukrainian].
17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). *About modification of some laws of Ukraine concerning improvement of mechanisms of formation of a network of lyceums for introduction of qualitative profile secondary education*. (Act No. 1658-IX, July 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1658-20#n2> [in Ukrainian].